

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ПРОТИДІЇ УХИЛЕННЯМ ВІД СПЛАТИ АЛІМЕНТІВ НА УТРИМАННЯ ДІТЕЙ ТА КОШТІВ НА УТРИМАННЯ НЕПРАЦЕЗДАТНИХ БАТЬКІВ

У статті здійснено історико-правовий аналіз ухилень від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних батьків. Умовно виділено такі періоди історії розвитку кримінального законодавства у сфері запобігання ухиленням від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання батьків: 1) період Київської Русі – XI–XIV ст.; 2) Литовсько-польська доба – XIV–сер. XVII ст.; 3) Гетьманщина – сер. XVII – кінець XVIII ст.; 4) період входження українських земель до складу Російської Імперії та Австро-Угорщини – кінець XVIII ст. – поч. XX ст.; 5) Україна в складі СРСР – 1922–1991 рр.; 6) сучасна Україна – 1991 р. – сьогодні. Зроблено висновки про те, в який період законодавство у сфері аліментних зобов'язань набуло особливого розвитку.

Ключові слова: сім'я, аліментні зобов'язання, утримання дітей, непрацездатні батьки, історико-правовий аналіз.

I. Вступ

Сім'я – це найдавні соціальний інститут, що виник ще в надрах первісного суспільства. Сім'я – це суспільство в мініатюрі, від нормального існування якого залежить благополуччя суспільства загалом. Значущість сім'ї як соціального інституту зумовлена функціями відтворення життя, виховання дітей, формування їх індивідуальної свідомості, що і є майбутнім будь-якої держави. На сучасному етапі розвитку України сім'я є найвразливішою складовою нашого суспільства. Вона потребує політичного, економічного та соціального захисту як на державному, так і суспільному рівнях. Ефективність законодавчого захисту сім'ї потребує особливої уваги, оскільки аналіз кримінального та сімейного законодавства свідчить про застарілість і сталість окремих його норм, виникнення певних суперечностей і невідповідність вимогам сучасного життя [1, с. 40–42; 2, с. 28–31].

Ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних батьків, відповідальність за які встановлено ст. 164 та 165 Кримінального кодексу (далі – КК) України в останній час мають дуже розповсюджений характер на всій території України. Враховуючи те, що ця категорія злочинів впливає на нормальний розвиток сім'ї та добробут держави загалом, необхідно проаналізувати історичний розвиток кримінального законодавства щодо регулювання ухилень від сплати аліментів та виявити корисні або негативні аспекти практики застосування тих чи інших норм законодавства, які регулюють сімейні відно-

сини, зокрема питання аліментних зобов'язань.

Вагомий внесок у вивчення історії розвитку кримінального права, зокрема злочинів щодо ухилення від сплати аліментів, зробили П. С. Берзін, Я. М. Брайнін, Л. С. Белогриць-Котляревський, Л. Є. Владимиров, М. Ф. Владимирский-Буданов, М. М. Гродзинський, О. О. Дудоров, О. Д. Кисельов, О. П. Кучинська, В. О. Навроцький, М. І. Панов, П. Л. Фріс, О. В. Харитонова, М. П. Чубинський.

II. Постановка завдання

Метою статті є здійснення історико-правового аналізу для розроблення періодизації історії виникнення та розвитку аліментних зобов'язань; виявлення найбільш прогресивного та ефективного періоду для розвитку кримінального законодавства щодо протидії ухиленням від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних батьків. Історичний метод досліджень ухилень від сплати аліментів передбачає оптимізацію шляхів їх вдосконалення, а багатий національний досвід має стати фундаментальним підґрунтям для вирішення цілої низки питань.

III. Результати

Цивілізоване суспільство вже давно визначилось, що сім'я і її захист є домінуючими питаннями держави. Якою б не була сім'я – малою або численною, все одно вона становить найдрібнішу частину, мікроелемент такого складного та величезного суспільного організму, як держава. При цьому між сім'єю та державою існує тісний діалектичний зв'язок, що здійснюється за допомогою великої кількості різноманітних ланок, основною з яких є закріплення взає-

мовідносин у сім'ї на законодавчому рівні [3, с. 76].

Так, О. Й. Пергамент визначає аліментне зобов'язання як установлений законом обов'язок певних членів сім'ї утримувати інших членів сім'ї, що потребують допомоги. Якщо зобов'язана особа безпосередньо не утримує члена своєї сім'ї, який має на це право (тобто не надає йому необхідного харчування, одежі, не забезпечує житлом тощо), вона повинна сплачувати кошти на його утримання (аліменти) [4, с. 8; 5, с. 7].

Протягом історії аліментні зобов'язання не залишалися законодавцем поза увагою, на що вживали заходи реагування щодо таких дій. Так, з аналізу літературних джерел, відмітимо, що до видання першого кодифікованого нормативно-правового акту Стародавньої Русі – Руської Правди, суспільні відносини регулювались за нормами звичаєвого права, яким була притаманна неабияка жорстокість як батьків до дітей, так і навпаки. Всі ці факти обумовлювали способом життя і елементарним бажанням вижити [6, с. 14].

Руська Правда нормами сімейного та спадкового права захищала лише майнові права дітей, а щодо покращення ставлення до дітей у суспільстві і в сім'ї, то тут позитивних змін не було. Лише в Церковному Уставі Ярослава значилися статті проти свавілля батьків відносно своїх дітей: зловживання батьками шлюбною долею своїх дітей; захист права дитини на життя; злочини проти інтересів виховання неповнолітніх [7, с. 168–170, 190].

Першим етапом розвитку норм протидії ухиленню від сплати аліментів стало видання Соборного Уложення 1649 р., яким вперше на законодавчому рівні закріплено відповідальність за відмову дітей від утримання батьків.

Авторитетність голови родини, цілковита покірність і залежність дітей від батьків і в подальшому супроводжують суспільство. “А буде на суді відповідач, пошлеться на позивачів батька, чи на мати, або позивач пошлеться на відповідачів батька, чи мати, і по тим посиленням батька і матір допитуватимуть, а нікому батька і мати на суд не відводити, і справу вершить сказаним батьком і матерю”. Щось змінювати в цьому сімейному устрої було дуже складно, адже патріархальні традиції схвалювали церква і держава, які вважали непохитним правилом покірність дітей батькам [8; 9, с. 46–53].

На території Східної Волині, Поділлі, Київщині, Брацлавщині, Чернігово-Сіверщині у XVI ст. були чинними Литовські статuti (1529 р. (так званий “Старий”), 1566 р. (“Волинський”) та 1588 р. (“Новий”), які містили певні норми започаткування аліментних зобов'язань [10, с. 127–129].

Так, у “Волинському” та “Новому” статутах визначали такі умови, за яких дітей позбавляли права спадкувати родову вотчину. Такими вважалися серйозні аморальні вчинки – до замахів на життя, здоров'я та гідність батьків і родичів включно. Зазначена норма містилася в статуті 7 Розділу VIII “Про заповіти” Литовського статуту 1566 р. та в статуті 7 Розділу VIII “Про тестаменти” Литовського статуту 1588 р. На захист майнових прав неповнолітніх були спрямовані норми вищезазначених статутів: в статуті 10 Розділу V “Про оправу посагову” “Волинського” статуту 1566 р. та в статуті 11 Розділу П'ятого “Про право посагу і про віно” “Нового” статуту 1588 р. йшлося про те, що матір можна призначити їхнім опікуном за дорученням людей, гідних довіри, доки вона вдруге не вийде заміж. Однак у випадку невиправданих витрат наданого їй в опіку майна вона позбавляється права опіки і має відшкодувати дітям збитки зі своєї частки спадщини, якщо ж її майно не перебиває суми збитків, то їх мають відшкодувати поручителі. Отже, аліментні зобов'язання прямо не передбачені Литовськими статутами, але є передумови виникнення цивільної відповідальності за ухилення від утримання дітей та батьків. Крім цього у Литовських статутах були врегульовані відносини з опіки [11, с. 478–470, 494; 12, с. 433, 454].

Чільне місце в історичному розвитку відповідальності за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацездатних батьків посідає такий важливий на той час документ, як “Права, за якими судиться малоросійський народ” 1743 р. (далі – Права).

У Правах поєднано норми Литовських статутів з характерними на час Гетьманщини звичаєвими нормами. Так, цей нормативний документ захищає честь батьків і традиційні прояви поваги до них, закріплює сімейні цінності з незаперечною волею батьків. Відповідно до статуту 14 Розділу 10, доньки, які виходили заміж без згоди батьків, братів чи інших опікунів втрачали право на спадок, у тому числі й на посаг. Крім того батьки могли позбавити дітей спадщини, якщо ті виступали проти них чи намагалися завдати батькам якоїсь шкоди, не підтримували їх під час хвороби чи старості, відреклись від батьків чи християнської віри, про що йдеться в статуті 12 Розділу 10 Прав. Діти спадкоємця, якщо вони силою взяли майно батьків ще за їхнього життя, так само втрачали право на спадщину. Спадкоємці позбавлялися права на відібрану силою спадщину навіть тоді, якщо батьки обіцяли їм певне майно, а потім передумали й призначили інших спадкоємців. Ця норма міститься в статуті 16 Розділу 14 [13, с. 82].

В Уложенні про покарання кримінальні й виправні 1845 р. також передбачено кримінальну відповідальність за відмову дитини утримувати батьків. Норма про це посягання (ст. 2086) містилась у главі “Про зловживання батьківської влади і злочинах дітей проти батьків”. У цьому нормативному акті містилося безліч статей, що охороняли інтереси сім’ї. Серед них: посягання на порядок укладення шлюбу (ст. 1549–1579); посягання на відносини між подружжям (ст. 1558–1585); на відносини між батьками і дітьми (ст. 1586–1592); злочини у сфері опіки та піклування (ст. 1598–1600); злочини проти союзу родинного (ст. 1593–1597) [14, с. 817–818].

За радянських часів, розвитком законодавства щодо укріплення майнових інтересів у сім’ї стає підписання в грудні 1917 р. декретів ВЦВК і РНК РСФРР “Про цивільний шлюб, про дітей та про ведення книг актів стану” та “Про розірвання шлюбу”. Першим декретом зрівняно права дітей народжених у шлюбі та поза ним. У другому – вперше закріплено норми про те, що після розлучення суд повинен ухвалити з ким із батьків залишається дитина, та хто із подружжя і в якій сумі повинен виплачувати засоби існування на своїх дітей.

Не зважаючи на тяжкі часи (голод, розруху), нова влада з перших днів свого існування приділяла багато уваги забезпеченню сім’ям, особливо дітям. Так, у 1919 р. Ленін підписав постанову РНК РРФСР “Про запобігання Ради захисту дітей” [15, с. 5–19].

Враховуючи те, що з 1917 по 1921 рр. у державі велася визвольна боротьба, розвиток законодавства, зокрема, й кримінального відійшов на другий план. Перший КК УСРР, прийнятий у 1922 р., спеціальної норми, яка передбачала б настання кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів, не містив [16]. Кримінальна відповідальність батьків за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей вперше була встановлена постановою ВЦІК РРФСР від 16.10.1924 р., якою внесено нову ст. 165-а до КК РСФРР 1922 р., що передбачала відповідальність за: “несплату аліментів, коштів на утримання дітей і взагалі залишення батьками неповнолітніх дітей без належної підтримки” і карався цей злочин примусовими роботами або позбавленням волі до шести місяців або штрафом до п’ятисот карбованців [17, с. 178].

Ще одним значущим документом, який сприяв формуванню інституту шлюбу та сім’ї у повоєнній Росії був Кодекс законів про шлюб, сім’ю та опіку, прийнятий у 1926 р. після створення СРСР, яким уперше врегульовано аліментні зобов’язання між подружжям, батьками та дітьми та іншими

членами сім’ї на рівні “сімейного” законодавства [15, с. 5–19].

Наступним етапом розвитку інституту кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів слід вважати Постанову ЦВК СРСР від 31 жовтня 1924 р., якою було прийнято КК РРФСР 1926 р. та КК УСРР 1927 р. та введено в дію Основні начала Кримінального законодавства СРСР та союзних республік [17, с. 199–206].

Так, у ст. 158 КК РРФСР 1926 р. передбачено відповідальність за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей: “Злісна несплата коштів на утримання дітей, а так само залишення батьками дітей до їх повноліття без жодної підтримки – карається тюремним ув’язненням на строк до двох років, з віднесенням витрат по розшуку ухиляється від платежу аліментів за його рахунок”.

У КК УСРР 1927 р. у ч. 1 ст. 161 передбачено кримінальну відповідальність за злісне ухилення від сплати призначених судом коштів на утримання дітей. За вчинення цього злочину були передбачені такі заходи соціального захисту, як позбавлення волі або примусові роботи на строк до шести місяців або штраф до трьохсот карбованців. У частині 2 цієї статті була передбачена кримінальна відповідальність за залишення батьками малолітніх дітей без необхідної підтримки, а також за експлуатацію дітей шляхом примушування їх до зайняття жебрацтвом.

У 1957 р. шоста сесія Верховної Ради Союзу РСР четвертого скликання прийняла закон при віднесення до відання союзних республік законодавства про судоустрій та цивільного, кримінального та кримінально-процесуального законодавства [18, с. 735], водночас відповідно до ст. 14 Конституції СРСР 1936 р. видання кримінального і цивільного кодексів було передано до відання Союзу РСР [19, с. 238]. До складу комісії з підготовки проекту кримінального кодексу увійшли такі провідні вчені-юристи як П. С. Матишевський, В. В. Сташис та ін. [20, с. 83].

28 грудня 1960 р. прийнято новий Кримінальний кодекс Української РСР. Розділ III “Злочини проти життя, здоров’я, волі і гідності особи”, ст. 114 цього кодифікованого акту передбачала відповідальність за злісне ухилення від сплати аліментів або від утримання дітей: “злісне ухилення батьків від сплати за рішенням суду або постановою народного судді коштів на утримання неповнолітніх дітей або від змісту перебувають на їх утриманні повнолітніх, але непрацездатних дітей”. Покарання передбачено у вигляді позбавлення волі на строк до одного року або у вигляді виправних робіт на той же строк. У ст. 116 КК УСРР 1960 р. передбачено відповідальність за злісне ухилення від сплати за рішенням суду коштів на

утримання непрацевдатних батьків. У диспозиції статті йшлося про злісне ухилення від сплати коштів на утримання батьків, але тільки за рішенням суду. Однак міра покарання була менш суворою. Санкцією не передбачалося покарання у вигляді позбавлення волі. Передбачалися виправні роботи на строк до одного року або громадською доганою [21].

Згідно з останньою чинною редакцією ст. 164 та 165 Кримінального кодексу 2001 р., передбачено відповідальність за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків. Так, у ст. 164 говориться, що: “злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також злісне ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацевдатних дітей, що перебувають на їх утриманні карається виправними роботами на строк до одного року або обмеженням волі на той самий строк”. Статтю 165 визначено, що карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до одного року злісне ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацевдатних батьків [22, с. 457–458; 23, с. 457; 24, с. 425].

Враховуючи багаторічний досвід законодавчих вирішень проблем ухилення від сплати аліментів та протидії їм, світове співтовариство для формування нової, демократичної політики у сфері захисту сім'ї, прийшло до наступного етапу законотворчості, прийнявши такі нормативні документи:

- Загальну декларацію прав людини 1948 р., яка визнає, що материнство і дитинство дають право на особливе піклування і допомогу;
- Декларацію прав дитини 1959 р., у Преамбулі якої наголошено, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, у тому числі належний правовий захист як до, так і після народження;
- Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. підкреслює необхідність особливого захисту дітей, зокрема, від економічної і соціальної експлуатації; а застосування праці дітей у галузях, шкідливих для психіки та здоров'я чи небезпечних для життя або таких, що можуть завдати шкоди їхньому нормальному розвитку, повинно каратися за законом;
- Міжнародний пакт про громадянські і політичні права 1966 р., де стверджується, що кожна дитина без будь-якої дискримінації за ознакою раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, національного чи соціального походження, майнового стану

або народження має право на такі заходи захисту, які є необхідними в її становищі як малолітньої, з боку її сім'ї, суспільства і держави;

- Конвенцію про права дитини 1989 р., яка визначає завданням кожної держави надати дитині такий захист і піклування, які необхідні для її благополуччя, захистити дитину від усіх форм дискримінації або покарання, фізичного та психологічного насильства, образи чи зловживань, недбалого і брутального поводження та експлуатації, забезпечити їй здоровий розвиток;
- Всесвітню Декларацію про забезпечення виживання, захисту і розвитку дітей 1990 р. згідно з якою, діти світу невинні, вразливі й залежні. Вони також допитливі, енергійні та сповнені надій. Їхній час повинен бути часом радості і миру, ігор, навчання і зростання. Їхнє майбутнє повинне ґрунтуватися на гармонії та співробітництві. Їхнє життя має ставати більш повнокровним, у міру того, як розширюються їх перспективи й вони набувають досвід.

Всі ці нормативно-правові акти ратифіковано Україною та на їх основі створено власну нормативно-правову базу, яка регулює відносини щодо ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків. Українська держава визнала головним пріоритетом охорону життя і здоров'я дітей та сім'ї. Конституція України проголошує: “сім'я, дитинство, материнство і батьківство охороняються державою”, гарантує право кожному на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло. Концепція державної сімейної політики, яка на виконання конституційних положень бере на себе завдання розробити систему пріоритетних заходів, які забезпечували б їх реалізацію. Мета державної сімейної політики полягає в забезпеченні сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та її членів, найповнішої реалізації сім'єю своїх функцій і поліпшення її життєвого рівня, підвищення ролі сім'ї як основи суспільства. Постанова Кабінету Міністрів України від 15 травня 2013 р. № 341 “Про затвердження Державної цільової соціальної програми підтримки сім'ї до 2016 року” має на меті збереження традиційних сімейних цінностей, посилення мотивації до реєстрації шлюбів, свідомого народження і виховання дітей, а також підвищення соціального захисту сімей, які опинились у складних життєвих обставинах. Відповідно до вищезазначеної Постанови, обласні адміністрації затверджують місцеві цільові соціальні програми підтримки сім'ї до 2016 року. У законодавстві України чимало норматив-

но-правових актів, спрямованих на захист особистості, підтримку сім'ї, дітей, але багато з них залишаються тільки на папері, а в реальності не працюють.

В. Попрас виділяє такі етапи розвитку української системи кримінальних покарань: 1) етап Руської Правди; 2) етап Статуту Великого князівства Литовського (Литовського статуту); 3) етап Судебника 1497 р.; 4) етап Судебника 1550 р.; 5) етап Соборного уложення 1649 р.; 6) Етап Прав, за якими судили малоросійський народ, 1743 р.; 7) етап Уложення про покарання кримінальні і виправні 1845 р.; 8) етап Кримінального уложення 1903 р.; 9) етап Кримінального кодексу УРСР 1922 р.; 10) етап Кримінального кодексу УРСР 1927 р.; 11) етап Кримінального кодексу УРСР (України) 1960 р.; 12) етап Кримінального кодексу України 2001 р. [25, с. 11].

Історію розвитку кримінального законодавства у сфері запобігання ухиленням від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання батьків можна умовно поділити на такі періоди: 1) період Київської Русі – XI–XIV ст.; 2) Литовсько-польська доба – XIV–сер. XVII ст.; 3) Гетьманщина – сер. XVII–кінець XVIII ст.; 4) період входження українських земель до складу Російської Імперії та Австро-Угорщини – кінець XVIII ст. – поч. XX ст.; 5) Україна в складі СРСР – 1922–1991 рр.; 6) сучасна Україна – 1991 – сьогодні.

Проаналізувавши історичний шлях розвитку кримінальної відповідальності за ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків, доходимо висновку, що особливого розвитку законодавство у сфері аліментних зобов'язань набуло в радянські часи, зокрема, остання редакція ст. 164 та 165 КК ні гіпотезою, ні санкцією особливо не відрізняється від ст. 114 та 116 КК УРСР 1960 р. На нашу думку, правильним є практика радянських законотворців віднесення злочинів цієї категорії до розділу "Злочини проти життя, здоров'я, волі і гідності особи". Більшість пострадянських держав виділяють злочини щодо ухилень від сплати аліментів до таких розділів, як: "Злочини проти укладу сімейних відносин та інтересів неповнолітніх" – Кримінальний кодекс Республіки Білорусь; "Злочини проти сім'ї та неповнолітніх" – Кримінальний кодекс Російської Федерації. Тому і в Кримінальному кодексі України ухилення від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків та злочини проти сім'ї та інтересів необхідно виокремити в розділ КК.

Для розвитку та вдосконалення системи запобігання ухиленням від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків в Україні необхідно

змінити ставлення держави до інституту сім'ї (програми захисту інтересів сім'ї та неповнолітніх повинні здійснюватись реально, адже ці норми закріплені лише на папері, а в реальності не працюють) та змінити ставлення суспільства до сім'ї (адже більшість людей, зокрема, і працівників правоохоронних органів вважають діяння щодо ухилення від сплати аліментів не злочинним і таким, що істотної шкоди потерпілому не приносить).

IV. Висновки

Отже, історичний аналіз свідчить про те, що ухиленням від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків не є сучасним надбанням людства. Ця категорія злочину була актуальною і в інші часи, тому завжди потребувала чіткого правового регулювання й протидії. Невизнання дитини та її інтересів найвищою соціальною цінністю, моральний занепад сім'ї, послаблення сімейних і родинних зв'язків, зростання кількості безпритульних дітей, збільшення числа неповнолітніх, що перебувають у соціально небезпечному стані, невиконання вироку суду свідчить про деформацію правової психології, культури та ідеології в суспільстві. Цей факт вказує на комплекс несприятливих і руйнівних наслідків ухилень від сплати аліментів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків. На сьогодні доводиться констатувати, що ні сім'я загалом, ні окремі її члени не захищені кримінальним законом достатньою мірою. Відповідальності за злісне ухилення від сплати коштів на утримання дітей та коштів на утримання непрацевдатних батьків не приділено належної уваги, а низка питань у правозастосовній діяльності цієї категорії справ не знаходить свого вирішення. Тому історичний метод дослідження ухилень від сплати аліментів на утримання дітей і коштів на утримання непрацевдатних батьків повинен бути спрямований на оптимізацію шляхів їх удосконалення, а багатий національний досвід має стати фундаментальною основою для вирішення цілої низки питань.

Список використаної літератури

1. Гришин І. П. Право на алименты. – Москва : Юрид. лит., 1988. – 80 с.
2. Драгнєвіч Л. Сутність і ретроспектива становлення та розвитку шлюбно-сімейних відносин в Україні / Л. Драгнєвіч // Підприємство, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 40–42.
3. Заседание Верховного Совета СССР четвертого созыва, шестая сессия : стенографический отчет. – Москва: Госполитиздат, 1957. – 768 с.
4. Історія держави і права України: підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. у 2 т. / Акад. прав. наук України, Нац.

- юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого; за ред.: В. Я. Тацій, А. Й. Рогожин, В. Д. Гончаренко. – Київ : Ін Юре. – 2003. – Т. 1. – 656 с.
5. Кримінальний кодекс України від 28.12.1960 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2001-05>.
 6. Кримінальний кодекс України: науково-практичний коментар: у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тацій, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Харків : Право, 2013 – С. 457–458.
 7. Михайленко П. П. Борьба с преступностью в Украинской ССР : в 2 т. / П. П. Михайленко. – Киев : Высшая школа, 1966–1967. – Т. 2: 1967. – 952 с.
 8. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За заг. ред. П. П. Андрушка, В. Г. Гончаренка, Є. В. Фесенка. – 2-ге вид. перероб. та доп. – Київ : Дакор, 2008. – 457 с.
 9. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 6-те вид. переробл. та доповн. – Київ : Юридична думка, 2009. – С. 425.
 10. Нечаева А. М. Брак, семья, закон / А. М. Нечаева – Москва : Наука, 1984. – 138 с.
 11. Отечественное законодательство XI–XX веков. Часть II (XX век) : пособие для семинаров / [под ред. И. О. Чистякова]. – Москва : Юристъ, 2002. – 463 с.
 12. Пергамент А. И. Краткий популярный словарь – справочник о браке и семье / А. И. Пергамент. – Москва : Знание, 1982. – 96 с.
 13. Попрас В. Штраф як вид покарання за кримінальним правом України: монографія / В. Попрас. – Харків : Право, 2009. – 224 с.
 14. Пудовочкин Ю. Е. Ответственность за преступления против несовершеннолетних по российскому уголовному праву/ Ю. Е. Пудовочкин – Санкт-Петербург : Юридический центр Пресс, 2002. – 293 с.
 15. Сапейко Л. В. Аліменти дітям та батькам : монографія / Л. В. Сапейко, В. А. Кройтор. – Харків : Еспада, 2008. – 160 с.
 16. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917–1952 гг. / Под ред. проф. И. Т. Голякова. – Москва, 1953. – 463 с.
 17. Статути Великого князівства Литовського у 3 т. – Т. II. Статут Великого князівства Литовського 1566 року / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса : Юридична література, 2003. – 560 с.
 18. Статути Великого князівства Литовського у 3 т. – Т. III. Статут Великого князівства Литовського 1588 року: у 2 кн. – Кн. 2 / За ред. С. Ківалова, П. Музиченка, А. Панькова. – Одеса : Юридична література, 2004. – 568 с.
 19. Тихомиров М. Н. Соборное уложение 1649 г. / М. Н. Тихомиров, П. П. Епифанов. [Электронный ресурс]. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1961. – Режим доступа: <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/1649.htm>.
 20. Уголовный кодекс УССР: утвержден ВУЦИК 23 августа 1922 г. с алфавит. указателем. – 2-е изд., офиц. – Харьков : Юриздат Наркомюста УССР, 1922. – 100 с.
 21. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных. – Санкт-Петербург : В Типографии Второго Отдѣлення Собственной Его Императорскаго Величества Канцелярии, 1845. – 898 с.
 22. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика української держави: теоретичні, історичні та правові проблеми / П. Л. Фріс. – Київ : Атіка, 2005. – 332 с.
 23. Цатурова М. К. Русское семейное право XVI-XVIII вв. – Москва : Юрид. лит., 1991. – 112 с.
 24. Черновалюк Ю. Ю. Реалізація права на сім'ю шляхом створення дитячих будинків сімейного типу: монографія / Ю. Ю. Черновалюк – Запоріжжя : Просвіта, 2011. – 172 с.
 25. Чистяков О. И. Российское законодательство X–XX веков : в 9 т. – Т. 1. – Москва : Юрид. лит., 1984. – 432 с.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015.

Сокол О. А. Историко-правовой анализ развития противодействий уклонениям от уплаты алиментов на содержание детей и средств на содержание нетрудоспособных родителей

В статье проведен историко-правовой анализ уклонения от уплаты алиментов на содержание детей и средств на содержание нетрудоспособных родителей. Условно выделены следующие периоды истории развития уголовного законодательства в сфере предотвращения уклонения от уплаты алиментов на содержание детей и средств на содержание родителей: 1) период Киевской Руси – XI–XIV в.; 2) Литовско-польская эпоха – XIV–сер. XVII в.; 3) Гетманщина – сер. XVII – конец XVIII в.; 4) период вхождения украинских земель в состав Российской Империи и Австро-Венгрии – конец XVIII в. – нач. XX в.; 5) Украина в составе СССР – 1922–1991 гг.; 6) современная Украина – 1991 г. – сегодняшние дни. Сделаны выводы

о том, в какой период законодательство в сфере алиментных обязательств получило особое развитие.

Ключевые слова: семья, алиментные обязательства, содержание детей, нетрудоспособные родители, историко-правовой анализ.

Sokol O. Historical and Juridical Analysis of the Development of Counteraction of Children Alimony and Disabled Parents Maintenance Avoidance

The historical and juridical analysis of the development of avoidance of children alimony and disabled parents maintenance is carried out in the article.

The following periods of the history of the development of the criminal legislation in the sphere of children alimony and parental maintenance avoidance are conditionally marked out: 1) Kyiv Rus period – XI-XIV cent.; 2) Lithuanian-Polish epoch – XIV – mid. of the XVII cent.; 3) Hetmanate – mid. of the XVII cent. – end of the XVIII cent.; 4) the period of belonging of the Ukrainian land to Russian Empire and Austria-Hungary – end of the XVIII cent. – beg. of the XX cent.; 5) Ukraine as a part of the USSR – 1922 – 1991; 6) modern Ukraine – 1991 – nowadays.

The conclusions that the legislation in the sphere of alimentary obligations gained its particular development in the times of the USSR were made by the author, e. g.: the last version of the articles 164 and 165 CC neither by the hypothesis, nor by the sanction differs from the articles 114 and 116 CC USSR 1960.

It's determined that the avoidance of children alimony and disabled parents maintenance is not a modern acquisition of the mankind. This category of crime was also urgent in other times, that's why it always needed distinct legal regulation and counteraction. The non-recognition of a child and child's interests as the biggest social value, moral lapse of a family, the weakening of family and relative connections, the growth of amount of waifs and strays, the increase of number of juveniles who remain in the social harmful state, the disobedience to a court order – all these affirm the deformation of legal psychology, culture and ideology in the society. The responsibility for the persistent avoidance of children and disabled parents maintenance payments is not given appropriate consideration; and a number of questions in the law enforcement proceedings of the particular category of cases cannot find its solution. Therefore historical method of the research of the avoidance of alimony should be aimed at the optimization of the ways of their perfection, and rich national experience should become a fundamental basis for the solution of a number of questions.

Key words: family, alimentary obligations, children maintenance, disabled parents, historical and juridical analysis.